

Pojem informace a informační věda VIII

PhDr. Jiří Stodola, PhD.

(23. 11. 2020)

Metateorie

- Filosofie informace
 - Epistemologie
 - Metafyzika
- Pojem informace
 - Zpráva, poznání
 - Struktura, organizace

Epistemologie

- Co je poznání? – možno využít teorie informace, rozdíl mezi energetickou a informační kauzalitou
- Subjekt a objekt v poznání
- Na odpovědi závisí celkové pojetí vědy (empirismus – smyslová data, indukce, materialismus; racionalismus – pojmy, dedukce, idealismus)

Podstata poznání – změna

- **Změna, proces**
 - To, co je měněno, subjekt změny
 - Výchozí – cílový stav změny
 - To, co mění (objekt)

Dvojí změna

- **Energetická kauzalita (mechanická)**
 - Subjekt – voda
 - Výchozí stav – teplota 20°C; cílový stav 100°C
 - Objekt – plamen
- **Informační kauzalita (strukturální, formální)**
 - Subjekt – člověk
 - Výchozí stav – nejistota; cílový stav – jistota
 - Objekt – informační systém; objekt

Dvojí změna

- Je pak dvojí změna: jedna je přirozená a druhá je duchovní. Přirozená změna spočívá v tom, že forma měnicího je přijímána měněným podle jejího přirozeného bytí, jako je teplo přijímáno tím, co je otepleno. Duchovní změna pak spočívá v tom, že forma měnicího je přijímána měněným podle duchovního bytí; jako formu barvy přijímá zřítelnice, která se tím nestane zbarvenou. Avšak k činnosti smyslu se vyžaduje změna duchovní, kterou se intence smysly postižitelné formy ocitne v orgánu smyslu. Jinak kdyby pouhá přirozená změna postačovala ke smyslovému vnímání, všechna přírodní tělesa by vnímala tehdy, když podstupují změnu. (Sv. Tomáš Akvinský, Summa theol. 1, 78, 3co)

Objekt a subjekt

- **Subjekt** – někdo, kdo přechází ze stavu nejistoty do stavu jistoty
- **Objekt** – to, co zapříčiňuje změnu; vnější subjektu
 - Věc
 - Znak
- **Informační vztah** – objekt působí in-formaci subjektu

Struktura poznání

Radikální
subjektivita

Rozsah většiny
přesvědčení

Radikální
objektivita

- **Krajní objektivismus** – fyzikalistické paradigma (Stonier),
evolucionismus (Bates, Bawden)
- **Krajní subjektivismus** – sociální konstruktivismus (Savolainen)
- **Objektivismus** – empirismus, subjekt konstituován tokem informací
(Floridi)
- **Střed** – realismus (Hjørland)
- **Subjektivismus** – kognitivní paradigma (Ingwersen), hermeneutika
(Capurro)

Epistemologické školy

- **Racionalismus** – subjekt, kreativní role, rozum, vrozené ideje
- **Empirismus** – objekt, subjekt trpný, smyly, tabula rasa
- **Realismus** – objekt-subjekt, poznatek determinován objektem, subjekt činný, smysly-rozum, habitus principů

Individualismus vs. kolektivismus

- **Individualismus** – subjekt individuů
- **Kolektivismus** – subjekt kolektivní

- **Sociální konstruktivismus a historismus** (racionalismus)
- **Pragmatismus** (empirismus)
- **Doménová analýza** (realismus)

Informace a epistemologie

1. RaI – racionalismus – informace je subjektivní konstrukt individuálního poznávajícího subjektu (informace jako poznatek; není informace bez subjektu);
2. RaK – historicismus a sociální konstruktivismus – informace je konstrukt kolektivního poznávajícího subjektu, není informace bez lidské společnosti;
3. EmI – empirismus – informace je smysly vnímatelný objekt, sekvence signálů, informace jako věc, podle některých autorů je informace nezávislá na poznání;
4. EmK – pragmatismus – informace je něčím využitelným v praktických situacích a při řešení sociálních problémů, není informace bez užitečnosti v lidské společnosti;
5. ReI – realismus – informace je součástí procesu, který zapříčiňuje vztah adekvace mezi objektem poznání a individuálním poznávajícím subjektem, informace jako proces;
6. ReK – doménová analýza – informace a poznání jsou společensky podmíněné, ale to nevylučuje existenci extrakognitivní reality nezávislé na poznávajícím subjektu, není informace bez společnosti, ale ani bez objektivní reality, ze které jsou informace čerpány

Racionalismus

- Informace mění vnitřní prostředí subjektu
- Funguje jako pobídka pro kreativní funkci subjektu
- Výtvor mysli
- Vnímání světa jedinečné (Cejpek)
- Logika, pravidla, principy, modely
- Podcenění role objektu, nemožnost vztahu adekvace

Racionalistické definice

- „podnět, který mění nebo rozšiřuje obraz světa toho, kdo je informován.“ (Madden, 2004, s. 9).
- „Informace je proto událost; jedinečná událost, která se stane na jedinečném místě v čase a prostoru konkrétnímu individuu.“ (Pratt, 1977, s. 215).
- „Informace je to, co je společné pro všechny reprezentace, které jsou synonymní pro jejich interpreta (synonymie je identita významů).“ (Nauta, 1972, s. 201)

Historismus a sociální konstruktivismus

- Subjekt kolektivní
- Význam je určen v sociálních a kulturních kontextech
- Sociologie vědění, vliv mají extrakognitivní faktory, společnost poznává sebe je objektem i subjektem
- Mé tvrzení je, že informace je správně viděna ne jako objektivní nezávislá entita, ale že je to lidský artefakt, konstruovaný a rekonstruovaný v rámci sociálních situací. Jako v právu, každá jednotka informace je informací jen tehdy, když je jí rozuměno v jejím vlastních kulturním obale, který nám dovoluje ji interpretovat. (Cornelius, 1996, s. 19)

Empirismus

- Důležitý je objekt, subjekt je trpný, vše se děje mechanismy, tabula rasa
- Informace je něco smyslově vnímatelného
- Něco, co reprezentuje smyslově vnímatelné kvality
- „Fenomén, který je pozorován, je informace, vzor organizace hmoty a energie tak jak existuje ve světě a v živých bytostech.“ (Bates, 2006, s. 1034)
- „fyzická náhrada poznání“ (Farradane, 1979, s. 17)
- „Nemůže existovat informace bez fyzické implementace.“ (Floridi, 2011b).
- „věci, které říkáme (tj. naše věty), jsou o věcech (tj. situacích), které existují ve fyzickém světě.“ (Furner, 2004, s. 432)

Pragmatismus

- Empiricky dané cíle, mocenské zájmy
- ...neexistuje jednotka informace, kterou bychom mohli odhalit jako nezávislou na naší praxi. Až do té doby, dokud není vyhledávána člověkem pohybujícím se v praxi v rámci praxe, není informací a nemůže být interpretována. Pokud se praxe snaží něčemu dávat smysl, tato věc již je součástí interpretačního rámce této praxe a je již v raném stádiu procesu interpretace. (Cornelius, 1996, s. 20)

Realismus

- Význam, ne výraz
- Kategorie pravdy
- Determinace poznání – objekt, subjekt
- Poznání shoda mezi kognitivním strukturami a realitou

- „informace je abstraktní, smysluplná reprezentace určení vytvořených objektem.“ (Derr, 1985, s. 29).
- to, co je „schopné rozšířit vědění, a pokud vědění vyžaduje pravdu, pak ji informace vyžaduje také.“ (Dretske, 1981, s. 45).
- „produkt, který vyplývá z použití procesů organizace na materiální suroviny zkušeností, podobně jako ocel se získává z železné rudy.“ (Thomson, 1968, s. 305)
- $K(S) + \Delta I = K(S + \Delta S)$ (Brooks)

Doménová analýza

- Metodologický kolektivismus, realismus (metafyzický), pragmatismus, sociologie vědění
- „Doménově analytické paradigma je proto první sociální paradigma v rámci chápání informační vědy jako sociální vědy, které podporuje sociálně psychologickou, sociolingvistickou perspektivu a perspektivu sociologie vědění v informační vědě. Doménová analýza je sekundárně funkcionalistickým přístupem, který se snaží rozumět implicitním a explicitním funkcím informace a komunikace a sledovat mechanismy základního informačního chování z tohoto hlediska. Za třetí je to přístup filosofického realismu, pokoušející se najít základ pro informační vědu ve faktorech, které jsou vnější individuálně subjektivnímu vnímání uživatelů, v protikladu například vůči behaviorálnímu a kognitivnímu paradigmatu.“ (Hjørland a Albrechtsen, 1995, s. 400)

Informace v DA

- „Kámen na poli může obsahovat rozdílnou informaci pro různé lidi (nebo pro různé situace). Informační systémy nemohou zachycovat všechny možné informace pocházející z kamene pro každé individuum. Není také možné, aby jedno zachycení informace bylo jediným pravdivým zachycením. Ale lidé mají různé vzdělání a hrají různé role v rozdělení práce. Kámen na poli reprezentuje typický druh informace pro geologa, jiný druh pro archeologa. Informace z kamene může být zařazena do různých kolektivních struktur vědění vytvářených např. geologií nebo archeologií. Informace může být identifikována, popsána, zaznamenána v informačních systémech pro různé oblasti poznání.“ (Hjørland, 1997, s. 111)

Data, informace, znalost

